

עין-גדי

בן-ציון לוריא

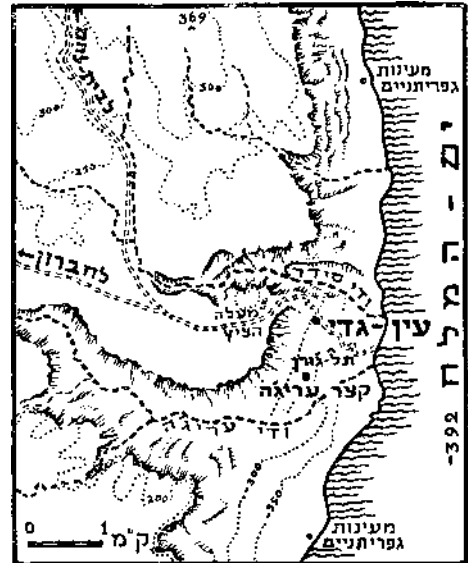
לארנונה

מיבשת ורוח משיבה נפש אין. מול ים־המלח ובמרחק מועט ממנו מתנוססת חומת המדבר, זה המורד התלול הנורע צוקי סלעים ומחורץ ואדיות. שאלפי צורות לו, אך יסוד אחד ומאחד בו — לא עץ, לא שיח, לא צפור ולא רוח חיים. לפתע מתגלית עין־גדי: שטח נרחב של ירק העולה ונמשך אל המעין, כאן גנות של מלפפונים ואבטיחים, חלקות קטנות של חסה ופרדס קטן של עצים ושיחים סבוכים. כאן נשמע שקשוק של מים חיים. המרנין את הלב. זרם המים משתפך בין קני סוף ושיחים, נופל בקצה מדרגה ויוצר אשד ברום של שני מטרים ומידרדר בקצפו המלבין אל גנות הירק למטה.

לנאה של עין גדי עוד שני מקורות מים: בודי סידר שמצפון ובודי עריג'ה שמדרום. מעין גדי לעין־סידר המרחק מועט, בקו אוירי רק כחצי ק"מ, אולם כדי להגיע אליו יש לשוטט שעה תמימה; תחילה יורדים לחוף והולכים צפונה עד לדלתה של ודי־סידר, מכאן פונים מזרחה והודרים דרך ג'ונגל של עצי שיזף ושיטה וקני סוף, על פני תעלות עתיקות והרוסות ופלג מים עד שמגיעים לקלחת הרים, שביניהם פורץ המעין בעוז.

מקור המים השלישי אף הוא סמוך לעין־גדי, אלא שיש לרדת תחילה עד לתל־ג'זרן, להקיף את קצר עריג'ה ולחדור לודי עריג'ה כשני ק"מ. ההליכה כאן לא קלה, הנחל צר וקירותיו הזקופים אינם מניחים מקום לשביל; הדרך היא באפיק, הזרוע סלעים, שביניהם זרם הנחל, יש לקפוץ מסלע לסלע, להקיף בורות מים ובריכות קטנות, עד שמגיעים לאשד, מכאן ועד למקור המים רק מהלך רגעים מעטים אלא שיש לטפס על הגדה השמאלית הזקופה של הנחל, בין צוקי הסלעים, ואכן כדאי הדבר: לפניך מראה הנחל היבש, הבא מסביבות חברון, יבש וחרב כמדבר שאותו הוא חוצה, ולפתע הוא מוריק סביב עין המים והופך לנזף פראי מצחיל ומרענן.

מקדמת הימים משכה בָּאָה זו אליה את יושבי מדבר יהודה, בעמל רב הגיעו אליה; תלול ההר הגובל בנֶאֱה ממזרח והנופל בזקיפות אל תהום רבה, הרועים הנחידים אל מקורות המים

באשמורת הבוקר של אחד מימי אדר תש"ט נחתה פלוגת חיילי ישראל בחופו המערבי של ים־המלח ותקעה יתד בעין־גדי. מעשה רב הוא המחפש ברית עתיקה. לשם עין־גדי זוכר אדם מישראל חסד נעורים, נעורי העם. הוא כהר שירת רועים עתיקה ששרנו לפני שלשת אלפים שנה במקום הזה ועדיין היא רנה בקרבנו ושרר פעת ותוססת כמי המעין המקלחים בלב גאות המדבר.

כוחה של עין־גדי בניגודה המפתיע לסביבתה, הריה שרויה באחד המקומות החרבים והמורעלים ביותר שבארצנו רבת המראות והנירגודים, והחיים הרעננים הפורצים עם המים רשמים גדול שבעתים בנוף המדבר השומם. הבא בדרך המדבר, מהלך שבע שעות ללא מעין מים, עץ או שיח, ומגיע לקצה הרמה, כ־600 מ' מעל לתהום שבזרועותיה רובץ ים המלח, יתגלה לו, כ־150 מ' למטה, נחל מים זורם, הפורץ מתחת לסלע, כשהוא מצמיח בסביבותיו שיחים ועצים, ומידרדר במורד כמאה מטר ומתפשט על פני מרחב של גנות על שפת הים. הבא בדרך החוף חייב לעבור על פני מעינות גפריתניים, שריחם החרוף מכביד על הנשימה שעה ארוכה, וכן מכביד אויר הים הרווי מליחות ומרירות, והחמה

חברון וסביבתה והאחרים פנו דרומה אל ערד ונגב יהודה*. הסדר ברשימת הערים של יהודה במדבר אף הוא מראה על מהלך הכיבוש מיריחו לאורך חופו המערבי של הים: בית הערבה — מדרום ליריחו, מדין — חרבת קומרון, 3 ק"מ מצפון לעין פשחה, סככה — בודי דקקין, הנבשן — על אחד המעינות שלדרום ראש פשחה, עיר המלה בודי דרג'ה ועין גדי, מהלך זה של הכיבוש חשוב להערכת הנאה בדרכי המדבר וכן למאורע שאירע בדורות מאוחרים.

במדבר עין גדי מצא דוד מפלט מפני המלך שאול. במצדות ועל פני צורי יעלים, רדף המלך בעל הרוח הרעה אחרי בן־ישי, אף בא אל גדרות הצאן ואל המערה שבירכתיה ישב דוד. רבות המערות בהר עין־גדי ובשני הנחלים הגובלים אתה, ואין אנו יודעים איוהי המערה שבה אירעה הפגישה המועזת ההיא. כשהפליט גדול־הנפש נהג ברודפו התקיף במידת החסד והרחמים, שתי הדמויות — שאול ודוד — הן כשתי תמונות מן הנוף הזה; מכאן המדבר הזועף, אסוף מות, ומכאן הנאָה הפורחת, השופעת חיים ותקוות. העלילה שזורה לבלי היפרד בנוף עין גדי.

תקופה ארוכה של שלוה עברה על הישוב בעין־גדי, ימים נוחים לרועי הצאן, לכורמים וליוגבים בה. הם בנו מדרגות בצלע ההר והפיר ריחו כל חלקה, שאליה אפשר היה למשוך ממי המעינות. בסוף ימי דוד ובדורו של שלמה**, בימי שלום לארץ, התבסס העם במשקה בשדה ובכרם. חכמת משיכת מים ממעיני גבוה אל שדות נמוכים כבר היתה נפוצה בימים ההם במזרח, ובודאי הגיעה גם אל היושבים על שלושת המעינות על שפת ים־המלח. הד חיים טובים אלה עולה משירי הרועים שלוקטו לשיר השירים אשר לשלמה, אשר בו צרורה תמונת עין־גדי על הרועים, הכרמים וגנות הורדים והבשמים אשר לה.

שלוחתה של עין גדי הופרעה בלי ספק כפעם בפעם על ידי שטפונות החורף, הבאים לפתע. הללו פורצים מבין ההרים בקניון הצר והעמוק של ודי־ערג'ה מדרום וודי־סידר מצפון, מגלגלים אבנים וסלעים, שוטפים בדרכם גנות ושדות שבעמק החוף, ומטילים לים המות כמות עצומה של מים מתוקים ללא תכלית ותועלת. רק בקצות הנאה היו שטפונות אלה פוגעים, בהר עין גדי

* תקופת חיבורו של שיר־השירים לדעת מ. צ.

ס ג ל: מ ב ו א ה מ ק ר א ע' 679.

הצבו והתקינו דרך הנה. בצלע הקיר, המתנשא כ־150 מ' מן המעין ועד לראש הנקב, חצבו מדרגות וישרו סלעים והתקינו מעבר שמורא והוד חופפים עליו. כפשע בין ההלך ובין התהום הפעורה תחתיו, צעד לא זהיר אחד — ונידרדר למטה רסוק אכרים. ואם איתנה רוחו — ישקיף וראָה את מדבר יהודה והנה הוא זרוע הרים גבנונים ומחורץ קניונים, וצוק מצדה מנדקר בדרום וטובל בים המלח, והר סדום באופק מת־מזג עם קצה הערבה, ומעבר לים — הר מואב שהארנון מבתרו והלשון חודרת לים ומאחוריה קצר הר שער — מראה אשר לא בנקל ישכת.

עקבות קדומים

מיצירה היא שפלת עין־גדי: עם מורדותיה הקלים ספק אם תגיע כדי שני ק"מ, אולם שטח מועט זה זכה בכל הדורות לעורר התענינות מרובה.

כבר במלחמה הראשונה שעליה מספרת התורה, בא זכרה של עין גדי; כדרלעומר והמלכים אשר אלו מן הנגב, אחרי הפותם את שדה העמלקי, והכו את האמורי היושב בחצצון־תמר (בראשית י"ד, ז'). רושם הקורות בספר דברי הימים (ד"ה י' ב', כ' ב') אומר כי הצצון־תמר היא עין־גדי ובזיהוי זה התחיקו תרגומי אונקלוס ויונתן בן עזיאל, יש לשער כי מסורת היתה בידם. כמה חוקרי ארץ־ישראל רואים זכר לחצצון־תמר בשמו של ודי־חצצה, הנופל לים המלח כעשרת ק"מ מצפון לעין־גדי. בידוע נודדים שמותיהם של מקומות עתיקים, אבל מידת התרחקותם מהתל הקרום היא מוגבלת, והרי המרחק של עשרה ק"מ נוטל מהשערה זו את ערכה.

בנוגע להיקפה של עיר אמורית זו ותרבותה אין בידינו כיום דבר נוסף על פסוק בודד וסתום זה שבספר בראשית. מה ראה מלך בבל להלחם עליה? האם עמדה לו לשטן בדרכו, או שנוח היה לו כי תהיה בידו כדי שתהיה הדרך להר יהודה פתוחה לפניו?

בתולדות כיבוש הארץ על ידי יהושע לא נזכרה עין־גדי, אשר נפלה בגורלו של שבט יהודה. את עקבות כיבושה נמצא בספר שופטים: אל שבט יהודה במלחמותיו נצטרף גם שבט שמעון וגם בני חבר הקיני. הם עלו מיריחו עיר החמרים אל הר יהודה ודרכם היתה לאורך חוף ים המלח עד עין גדי. מכאן עלה כלב אל

ע' John Garstang, Joshua and Judges, 217 *

לעיני מלך יהודה ועמו. יושבי עִינְגָדִי יכלו עתה לשוב בשלום לעירם ולקומם את הריסותיה.

עִינְגָדִי חזרה לחיי שלום שלה. רחוקה היא מירושלים ודבר אין לה עם המון בני אדם. לא לה עושר חיי הכרך, ולא שהיתותם, ולא עליה ניתכו דברי התוכחה והזעם של הנביאים. חיל הכשדים שהחריב את ירושלים ורדף אחרי המלך צדקיהו עד לערבות יריחו לא פגה דרומה כדי להחריב את עִינְגָדִי, כי הדרך ארוכה וקשה והיפיתו מועט: לא עיר רוכלת עמים וצוברת מכמני ארץ, רק בתנובת אדמתם חיים תושביה, מדלת הארץ הם, ועל כן הניחם נבוזראדן רב טבחים לכרמים וליוגבים (מלכים ב' כ"ה, י"ב). מרד ישמעאל ורצח גדליהו בן אחיקם במצפה והמנוסה למצרים לא גרפו בעקבותיהם את יושבי עִינְגָדִי, הם נשארו במקומם.

כמימי הזכים של המעין הנובעים ללא הפוגה וממשיכים לעולם קו של חיים רעננים בלב המדבר, כן התמיד כאן הישוב. פינת חן כזאת אין נוטשים. חורשת דקליה של הנָאָה נשאה פירות בשפע, ושריגי גפניה נאחזו באבנים וב־מדרגות ההר והגנות היניבו שלוש ארבע פעמים בשנה. בבנין „מדינת דיהוד“ לא שיתפו עצמם בני עִינְגָדִי, הם לא התייחסו על שבי הגולה שבספרי עזרא ונחמיה ולא נטלו חלק בבנין חומת ירושלים ובביצורה של העיר, אף לא שלחו אחד מן העשרה מבניהם לשבת בה. כי מעמי הארץ היו שמנהיגי העם מתייחסים אליהם בהסתייגות. אפשר שעִינְגָדִי לא השתייכה בראשונה על מדינת יהודה, כי היתה כלולה בנציבות ים־המלח. על יחידת שלטון זו אנו יודעים, כי הדיאדוך אנטיגונוס מינה את הירונימוס מקרדיה — מצביא והיסטוריון כאחד — נציב של ים־המלח (*). נציבות זו ודאי השתרעה על חופי הים וערבות יריחו. יש לשער כי המצב בימי השלטון היוני היה קיים עוד גם בימי השלטון הפרסי. אפשר שזו היתה סיבת אי שיתופם של בני עִינְגָדִי בבנין חומת ירושלים ויישובה.

בפי בן־סירא נשתמרה ידיעה על עִינְגָדִי, אבל לא על יושבי הנָאָה כי אם על תנובתה. דברו על החכמה הוא ממשיל אותה למושבים שבין גידולי הארץ באזוריה השונים ובין השאר הוא אומר: „כתמר התרוממתי בעִינְגָדִי וכשתילי ורד ביריחו“ (**).

* G. Hölscher, Palästina in der persischen u. hellenistischen Zeit, 49 ע.

** בן סירא כ"ד, ט"ז.

אין השטפונות מצויים כלל, כי מידת הגשמים כאן זעומה, כמאה מ"מ לשנה. לעתים יורדים גשמים והם מתאדים עוד לפני הגיעם לקרקע. ביום סגריר כזה אקלימה של עין גדי נעים שבעתים. לעתים, אחת לשתי־עשרה או לחמש־עשרה שנה, פוקד הארבה את הנאה, מכרסם וחולל ומשמיד את תנובתה. ואם ביושבי ההר היה בזה משום אסון גדול, כי הובישו השדות והכרמים לתדשים רבים, עד עונת הזריעה הקרובת, הרי כאן, אך עלה הארבה ופרח עם הרוח, — ניתן לאכרים, בזכות שמשו ופלגי מימיה, להגיב את עִינְגָדִי מחדש והיא שבה מהר לאיתנה. מפגעי טבע אלה לא סבלה עִינְגָדִי קשה, ואף זעזועים מדיניים לא באו עליה כארבע מאות וחמשים שנה, למן כיבוש הארץ וההתנחלות ועד ימיו של המלך יהושפט.

„ומישע מלך מואב פשע במלך ישראל“ — פרשה זו ידועה לנו יפה הן מספר מלכים ב' (מלכים ב', ד' ואילך) והן ממצבת מישע, שנתגלה בדיבון בארץ מואב. מסע־העונשין לארץ מואב, שהשתתפו בו יהורם מלך ישראל ויהושפט מלך יהודה ומלך אדום, שנאלץ להצטרף אליהם, לא עלה יפה — „ויהי קצף גדול על ישראל ויסעו מעליו וישובו לארץ“. אולם בזאת עוד לא הושג השקט; שנתים אחרי כן עלו בני מואב ועמון והר שער לגרש את יהודה מנחלתה. היה בדעתם להופיע בלב ארץ יהודה לפתע ולכן בחרו בדרך היורדת מקיר מואב אל הלשון, חוצה את ים־המלח במקום הצר, שם מי הים מרודדים ביותר, ועולה בחוף המערבי עד עִינְגָדִי. הצופים מעִינְגָדִי יכלו לראותם כשהם חוצים את הים, משם ועד הגיעם לנאה מהלך יום אחד בלבד, פחות מהזמן הדרוש לשליחים מעִינְגָדִי לירושלים, שבאו אל המלך ואמרו: בא עליך המון רב מעבר לים, מאדום* והנם בחצצון תמר“ (דה"י ב', כ' ב').

יושבי הנָאָה הספיקו להימלט על נפשם לפני שהגיעו הגיסות הרבים הללו; הם הסתתרו בגיאות ובמערות המרובות במדבר הסמוך. העיר עִינְגָדִי, שאותה מציין עתה תל־ג'ורן, ודאי נחר רבה עד היסוד. מכאן עלה האויב אל מעלה הציץ (נקב עין ג'די) ופנה בכיוון צפוני־מערבי על פני מדבר־יריעאל בדרך המוליכה לבית־לחם. בינתים פרצה מריבה בין בעלי הברית, שלושת העמים מואב, עמון ואדום הפכו בן־לילה לאויבים בנפש שהביאו כמו ידיהם תבוסה על ראשם

(* מאדום, ולא מארם, כמסתבר מהמסוק י'.

בסוף תקופת בית שני נחלקה המדינה לטרי פרכיות, שהיו מקבילות. בערך, לחלוקה לפלכים שבתקופה הקודמת. במזרחה של ארץ יהודה אנו מוצאים את הטופרכיה של עינגדי וגובלים בה מדרום-מערב הטופרכיה של הירודיון ומצפון מזרח הטופרכיה של יריחו (ר' מאמרי ש. קליין, חלוקת יהודה והגליל, ספר השנה תרפ"ג, וחלוקת ארץ-ישראל למעמדות, ספר השנה, תרפ"ו).

הישוב בעינגדי לא היה מרוכז בעיר בלבד. הוא היה מפוזר על פני שטחה של הנאָה כולה וליד הנחלים שמצפונה ומדרומה. כל זה אינו אלא שטח קטן למדי, ואם בכל זאת היתה עינגדי לעיר של מעמד ועמדה בראש פלך שלם מבין עשרים וארבעת פלכי הארץ — הרי זה בזכות החקלאות המפותחת שלה. המקורות הספרותיים שלנו מרבים לדבר על כך. כבר הזכרנו את דברי בן סירא על התמר שבעינגדי כאחד המשובחים שבגידולי הארץ. על דברי הזיהוי שבדברי הימים — חצצון תמר היא עינגדי — מוסיף יוסף בן מתתיהו: שם גדלים דקלים יפים ושיחי אפרסמון (קדמוניות ט', א', ב'). המדרש מוסיף בקיצור — עינגדי דתמריה (בר"ר, פמ"א). רב יוסף, אמורא בבלי בן הדור השלישי, מביא פירוש לדברי ירמיהו נ"ב ט"ו: מדלות הארץ השאיר גבוראדן רב טבחים לכורמים וליוגבים — „אלו מלקטי אפרסמון מעינגדי ועד רמתא" (שבת כ"ו, ע"א). בפי האמורא נשמרה מסורה עתיקה ובעל המסורה ראה את מצב הדברים לא בימי גבוראדן כי אם בימי של טיטוס. ואם כך היתה עינגדי כשהחלו ימי השפל, הרי בימי גדולתה, כשהמדינה היתה קיימת, על אחת כמה וכמה.

בחיפוש דרכים לתיקון יחסי אדם וחיי חברה, להתרחקות מכל טומאה בגוף וברוח ולהפצת אהבת הבריות — נטלה עינגדי מקום בראש; כאן היה מרכזה של כת האיסיים, שביקשה לברוא מלכות שדי עלי אדמות, בועיר אנפין. על אורח חייהם של בני כת זו סיפר, כידוע, באריכות ידידיה אלכסנדרוני ושני הקטעים ששרדו מכתביו הם תיאור חיים מופלאים. אוטופיה שנתגשמה עוד לפני אלפים שנה (פילון, כתבי היסטוריה, תרגום מ. שטיין, ע' 155—161). ולא רק על הגה הדעות היהודי עשתה כת האיסיים רושם עמוק כל כך. גם הרומי פליניוס מתפלא עליהם ואומר: עם לבדד ישכון ובכל העולם כולו אין כדוגמתם. הם חיים בצל הדקלים בקרבת ים המלח בעיר עינגדי.

כשלוש מאות שנה אחרי חורבן הבית קמה

אף על פי שמחוז זה לא היה שייך בראשונה למדינת יהודה אין לקבל את דעתו של האלטר כי היה כאן ישוב נבטי או אדומי. הישוב העברי בעינגדי לא נמחה, אלא שעברו כמה שנים עד שקשר קשרים עם המנהיגות החדשה בירושלים, ועם ראשי הכהונה בבית המקדש, ועד שחזר ונשתלב בתוך העם תקם לתחייה והפך לחלק בלתי נפרד ממנו. זכר לקשר זה אנו מוצאים במדרש מאוחר, אך בלי ספק שמורה ביסודו מסורה עתיקה: „יש מקום בארץ ישראל ושמו עינגדי... ועושין שם יין בטהרה לנסכים ולקרוב, שאותם כרמים עושין פירות ארבע או חמש פעמים בשנה." (מדרש שיר השירים, הוצ' גרינר הוט, ט"ה, ע"א). מסורה זו בשינוי צורה ולשון, נשתמרה גם במקור שני: „מנה משה את בניו של אהרן הכהן להקריב קרבן על המזבח ולהסיד יין על הקרבן. ומנין היה להם יין לנסך? הרי במדבר היה מקום שאינו כשר לא לבית זרע ואף לא לתאנים, גפנים ורמונים. אלא היו מהלכים לכרמי עינגדי ונוטלים משם אשכלות ענבים וסוחטים מהן יין ומנסכים אותו על המזבח, רבי עית ההין לכבש האחד" (תרגום לשיר השירים, א' י"ד).

בדורות הראשונים שלאחר שיבת ציון החלו סדרי החיים במדינה מתגבשים, מבחינה לאומית ודתית היתה המדינה כולה מרוכזת סביב ירושלים ובית המקדש. נקבעו הלכות חיים ואף בקדומות שבהן נזכרת עינגדי. התפתחות הדברים היתה אטית, אבל מחוסר מקורות מופיעה עינגדי בבת אחת מרכז לאזור כולו. לישובים המפורזים במדבר ועל חוף הים. אזור זה הוא עמק יהודה ומדר בר בו כבר בהלכה קדומה המחלקת את הארץ לצרכי ביעור שביעית, „שלוש ארצות לביעור: יהודה ועבר הירדן והגליל, ושלוש שלוש ארצות לכל אחת ואחת... וביהודה ההר והשפלה והעמק. איזה הר שביהודה... ועמק שלו: מעין גדי ועד יריחו..." (משנה שביעית ט', חוס' שביעית ז', ז' וירושלמי שביעית פ"ט, ה"ב).

עבודת בית המקדש נערכה בכ"ד משמרות ובהתאם לכך היתה הארץ כולה מחולקת לכ"ד מעמדות או פלכים. בראש כל פלך עמדה עיר של מעמד. עינגדי היתה עיר של מעמד לפלך שכלל את עמק יהודה, לאורך חופו המערבי של ים-המלח. בהגיע תורו היה משמר של כהנים ולויים עולה מעיר של מעמד לירושלים לשרת בקודש במשך שבועים בשנה וישראל שבאותו מעמד היו מתכנסים לעריהם וקוראים במעשה בראשית (תענית ד', ב').

למדים, כי לא חל שינוי בדרכי החקלאות של עין־גדי. אפשר שאנשי השלטון האויב הפכו מבעלי הקרקע לאריסים.

מן הדורות ההם נשארו כמה וכמה שרידים: מערות קברים חצובות בסלע, חדר לפנים מחדר, גלוקמאות מאבן — עדות לסדרי הקבורה כפי שהיתה נהוגה בירושלים וסביבתה הקרובה. מערת הקברים נסגרת בדלת של אבן, על פני הנאה פזורים שרידי תעלות ומיכלי מים מן הימים שהיו אוצרים כאן כל נטף מים למען יגביר את תנובת הקרקע.

נראה שבסוף התקופה הביזאנטית פסק הישוב העברי להתקיים בעין־גדי. אם הושמד בידי הנוצרים או נסחף בבוא סופת האיסלם — לא נדע. לאחרונה אנו יודעים כי בתקופת הצלבנים היה כאן ישוב סביב מנזר שהתפרסם בכרמיו, וליינו הטוב יצאו מוגיטין בכל סוריה*. יתכן שיש לראות במנזר ובאלה שהתרכזו סביבו המשך לישוב הקדום. עם חורבנה של מלכות הצלבנים נעלמים כליל שרידי הישוב כאן. המדבר מתחיל כובש בהדרגה את הנאה ההופכת משכן לבידואים. הם יושבים כאן בטרם יגבר החום, לצאנם כאן מרעה טוב. לעתים הם שולחים את ידם גם בחקלאות אבל מסתפקים בגידולים חד־שנתיים דלים. כך הוא מצבה של עין־גדי עד לשחרורה וגאולתה מידי שבטי הרשאידיה ותע־מרה, ששמרו בהקפדה על שממונה.

והנה באים ימים אחרים לעין־גדי.

שלושת המעינות — עין־גוי, עין־סיר ועין־עריגה — שופעים ביחד 60,000 מטרים מעוקב בים של מים ביממה, ומידת הכלוך שבהם קטנה מאד. לעומת שפע המים חלקות הקרקע בתחומים אלה קטנות. עתה רוב המים נבלעים באדמה לפני הגיעם לים. הם נשפכים לים מתחת לפני המים, כפי שמוכח מזה שמי הים בסמוך לחוף מלוחים רק במידה מועטה. כמות מים זו מספיקת להשקות כעשרת אלפים דונם קרקע, היינו רובו של החוף. יבוא יום ומעין־גדי ועד מצדה תניב האדמה פריה וכפרים עברים יקומו מסביב ועין־גדי תשוב לעמוד בראש המחוז, כעיר פלך, כבימים הטובים ההם. ואפשר יבואו אז דורשי סמוכים וימצאו קשר בין תורתה של כת האי־סיים על טהרת המידות והצדק החברתי ובין החיים החדשים אשר יתקמו כאן.

* G. A. Smith, Historical Geography of the Holy Land, 270 ע'

** G. S. Blake & M. J. Goldschmidt, Geology & Water Resources of Palestine, 1947, 397 ע'

במדבר יהודה, בסמוך לעין־גדי, כת אחרת: נזירי רים נוצרים, מתבודדים ומסתגפים. הם חיו במערות ובנקיקי הסלעים מתוך שלילת החיים, רק כדי להמית את עצמם בכוח רעיונם. כמדבר המת, השמש והצחית, כן היתה רוח הכת הזאת. לא כן היתה התורה עצמה בעין־גדי כהסתעפות מן היהדות וחלק ממנה. נאת עין־גדי על חור־שות וקליה וגני האפרסמון שלה יצרה השקפת עולם של חיים טובים, ישרים וצודקים, המחייבים את החיים בטהרתם. כי אין מקום למחשבה ולהגות רוח של מות בסביבה זו השוקקת מים חיים, מצמיחה ופורחת. בעין־גדי היו הנתונים הטבעיים ליצירת דרגה עילאה של חיים; וזו וכותה הגדולה.

הקנאים, שכל חייהם והגות נפשם נתונים היו לשחרורה של יהודה מול רומי, לא נהגו באירסיים במידת הסבלנות שהיו ראוים לה. בכואם לבצר את מצדה ולהכין בה מלאי של מזונות פגעו קשה בעין־גדי. וכך מספך יוסף בן מתתיהו: „הסיקריים, אשר תפסו את מבצר מצדה, פשטו לראשונה על המקומות הקרובים וגזלו שם את הצידה הדרושה להם בלבד... ולמועד חג המצות... יצאו הסיקריים בלילה, בהתחבאם מעיני הרואים, לבל יהיו להם לשטן, ופשטו על עיר מצער אחת ושמה עין־גדי, וטרם הספיקו אנשי החיל אשר בעיר לקחת את נשקם ולהאסף, מהרו הסיקריים להפיצם ולגרשם מתוך העיר והמיתו את החלשים, אשר לא היה להם כח לברוח, את הנשים והילדים, שבע מאות נפש ומעלה. ואחרי זאת הוציאו את כל שלל הבתים וגזלו את פרי הבכורים ונשאו אתם אל מצדה, ואחרי זאת שדדו את כל הכפרים אשר מסביב למבצר והחרו ריבו את כל הארץ“.

קרוב לשער שדבריו של יוסף בן מתתיהו, ששנא את הקנאים, יש בהם מן ההפרזה; עין־גדי סבלה בודאי משכנותו של הלגיון הרומי שצר על מצדה הרבה יותר. הישוב כאן התמיד, אבל לא באותה מידה של רחצה כלפנים. עתה מכנה אותם בעל האגדה בשם „מדלות הארץ“. עין־גדי רחוקה מקיסרי, מרכז השלטון הרומי. כאן, כבדרום מזרח הר יהודה, שרדו קהלות גדולות של יהודים, שהמשיכו קיומן דורות על דורות. אימת הגזירות לא רחפה עליהן כמו שרחפה על קהלות הגליל, והנגישות של השלטון לא רבו. לדברי אבסכיוס (מת בשנת 339) היתה בעין־גדי קהלה יהודית גדולה מאד. משם הובא, לדבריו, הצרי. הירונימוס (מת בשנת 420) מזכיר את כרמי עין־גדי, מדבריהם אנו